

МІКРОЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ЕКСПОРТУ ТА ІМПОРТУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

А. П. БУРЛЯЙ, доктор економічних наук

О. Л. БУРЛЯЙ, кандидат економічних наук

О. О. ІВАНЕНКО, аспірант

Уманський національний університет садівництва

В статті проведено оцінку експорту та імпорту органічної продукції галузі сільського господарства України за допомогою мікроекономічного аналізу. Досліджено значення експорту та імпорту органічної сільськогосподарської продукції для формування рівноваги ринку. Проведено розподіл експорту органічної продукції з України за частинами світу та у розрізі видів продукції.

Ключові слова: мікроекономічний аналіз, експорт, імпорт, органічна продукція, методологія.

Постановка проблеми. Попит та пропозиція органічних продуктів споживання у світі та в Європейському Союзі за останні десятиліття демонструють виняткову динаміку зростання. З одного боку, це є наслідком збільшення кількості органічних виробників та сільськогосподарських площ під органічним виробництвом, а з іншого – зростання інтересу споживачів до високоякісної їжі, наприклад, органічної їжі. У структурі продажу органічних продуктів харчування домінують два ринки: американський та ЄС, на які припадає аж 80 % світових продажів, у тому числі на США – 42 %, країни Європейського Союзу – 38 %.

В Україні ринок органічної продукції невеликий, але систематично зростає. У 2020 році вітчизняний ринок роздрібної торгівлі продуктами органічного сільського господарства оцінювався приблизно в 24,3 мільйонів євро. Серед інших факторів, які обмежують покупку органічних продуктів харчування, можна назвати обмежена доступність, високі ціни, недостатні знання про органічні продукти тощо.

Органічне виробництво – це загальна система сільськогосподарського виробництва, що поєднує в собі найкращі практики щодо навколишнього середовища та клімату, високий ступінь біорізноманіття, захист природних ресурсів та застосування високих стандартів якості. Тому органічне виробництво виконує подвійну соціальну функцію: з одного боку, воно забезпечує ринок органічними продуктами у відповідь на споживчий попит, а з іншого – забезпечує широкодоступні товари, сприяючи захисту навколишнього середовища та розвитку сільських територій. Зростання органічного ринку

сільськогосподарської продукції спричиняє зміну ролі експорту та імпорту, що і стало метою статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання експорту та імпорту сільськогосподарської продукції на сучасному етапі є надзвичайно актуальними, а тому їх вирішенню присвячені дослідження багатьох провідних вчених. Серед них доцільно виділити праці С. В. Майстро, О. М. Могильного, В. А. Боржової, М. Д. Корінько, В. Г. Андрійчука, Є. Л. Гриня та ін. Але питання експорту та імпорту органічної сільськогосподарської продукції вивчені недостатньо та потребують більш детального дослідження, що і стало метою статті.

Методика досліджень. Теоретико-методологічною основою дослідження слугували наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, провідних спеціалістів у сфері мікроекономічного аналізу та органічного ринку.

Результати досліджень. В останні роки в Україні спостерігається стрімка зміна структури ринку органічної сільськогосподарської продукції. Це пов'язано, насамперед, із значним зростанням даного ринку взагалі, а також із суттєвою зміною частки імпорту та експорту в ньому.

Органічне сільське господарство – це спосіб ведення аграрного виробництва на умовах сталості, який за допомогою природних, технологічно необроблених засобів дозволяє виробляти сільськогосподарську продукцію – органічні продукти харчування. Основним принципом органічного виробництва є утримання від використання сільськогосподарських, ветеринарних та харчових хімікатів у процесі виробництва сільськогосподарської продукції. Цей принцип стосується всіх видів і етапів виробництва, як вирощування рослин, тваринництва та розведення, так і переробки.

Прогресивне зростання попиту на органічну їжу є наслідком появи здорового способу життя. Люди все більше докладають зусиль, щоб захистити себе від раку, алергії та ожиріння. Наслідком цієї діяльності є інтерес до еко-їжі. В даний час органічна їжа в Україні стає все більш популярною і затребуваною. Однак потрібно враховувати, що одержувачі органічної їжі стають все більш вимогливими, вони очікують від виробництва дотримання вимог до навколишнього середовища, а також безпечних, смачних та візуально привабливих продуктів харчування [1, 2]. Тому, щоб задовольнити очікування споживачів, їжа повинна бути не тільки органічно вироблена, але й відповідати іншим високим вимогам до якості (форма, розмір, здоров'я, колір, запах, смак тощо).

Рівновага на будь-якому ринку, в тому числі і на ринку органічної продукції сільського господарства формується внаслідок взаємодії двох основних складових ринку – попиту і пропозиції.

Аналіз попиту є одним із найважливіших напрямів дослідження, оскільки він безпосередньо впливає на формування пропозиції і є формою вираження потреб у продукції, забезпечених грошовими засобами в певний період часу. В мікроекономіці розрізняють між собою поняття потреба та попит, оскільки

потреба – це нестача яких-небудь благ, необхідних для споживача у відповідності з його культурним рівнем і особливостями, а попит – це потреба, підкріплена купівельною спроможністю [3, 4].

Попит на органічну продукцію є результатом попиту споживачів на сертифіковану вироблену сільськогосподарську продукцію за органічною технологією, попиту виробників на органічну сировину для подальшої переробки та обсяги експорту можна представити за допомогою формули 1.1:

$$D = D_1 + D_2 + D_{\text{експ}}, \quad (1.1)$$

де D – ринковий попит на органічну продукцію;

D_1 – попит споживачів на готову продукцію;

D_2 – попит виробників на органічну продукцію для переробки;

$D_{\text{експорт}}$ – експортний попит.

Щодо пропозиції органічної продукції – то це сумарний обсяг пропозицій виробників даного виду продукції. Основними виробниками сільськогосподарської продукції в Україні за останні період є сільськогосподарські підприємства, які виробляють близько 65 % загального обсягу валової продукції та господарства населення, на долю яких припадає близько 35 % [5]. Оскільки згідно чинного законодавства про виробництво та обіг органічної продукції в Україні, під органічною продукцією розуміють виключно сертифікований у належних органах продукт, то виробниками такої продукції є лише сільськогосподарські підприємства.

Також слід враховувати обсяг органічної продукції, який надходить в Україну з інших країн, тобто розмір імпорту. Таким чином, ринкову пропозицію на органічну продукцію сільського господарства можна представити за допомогою наступної формули (1.2):

$$S = S_1 + S_{\text{імпорт}}, \quad (1.2)$$

де S_1 – пропозиція органічної продукції сільськогосподарськими підприємствами;

$S_{\text{імпорт}}$ – пропозиція органічної продукції сільського господарства за рахунок імпорту.

Взаємодія попиту та пропозиції визначає рівновагу на ринку органічної продукції, в результаті якої формується рівноважна ціна, яка задовольняє і покупців і продавців.

Таким чином, можна зробити висновок, що експорт та імпорт органічної продукції сільського господарства є важливими факторами, які впливають на рівновагу даного ринку.

Україна на світовому ринку органічної продукції вже є помітним гравцем, здійснюючи експорт як органічної сировини, так і продуктів переробки до багатьох країн ЄС та далеко за його межі. При цьому, Україна має не лише значний виробничий потенціал для розвитку цього високомаржинального та

перспективного нішевого напрямку сільського господарства, а й значний потенціал для реалізації готового продукту як на міжнародних, так і на внутрішньому ринках [8, 9].

Більшість українських виробників органічної продукції орієнтовані на експорт та сертифікуються відповідно до міжнародних стандартів. Найчастіше це органічні стандарти ЄС (Регламент Ради (ЄС) №834/2007 та Регламент Комісії (ЄС) №889/2008). Варто зазначити, що ці стандарти використовуються як для експорту, так і для внутрішнього органічного ринку. Залежно від цільового ринку, виробники керуються й іншими стандартами, зокрема Bioland та Naturland (Німеччина), Bio Suisse (Швейцарія), COR (Канада) та NOP (США) [6, 7]. Для сертифікації органічних продуктів, що йдуть на експорт, в Україні діє 20 сертифікаційних органів, що входять до Переліку, затвердженого Комісією ЄС.

Інтенсивний ріст експорту органічних продуктів почався з 2015 року на фоні інтеграційних процесів нашої країни до ЄС (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка зміни обсягу експорту органічної продукції в Україні

За даними дослідження Органік Стандарт, вітчизняна органічна продукція експортується у більш ніж 40 країн світу. При цьому спостерігається експансія в країни Північної Америки (рис. 2). За останній період вітчизняна органічна продукція експортується переважно у Нідерланди, США, Швейцарію, Німеччину, Велику Британію, Литву, Австрію та Польщу.

Основними органічними продуктами, що експортуються з України за останні п'ять років є кукурудзі, пшениця, соя та соняшник.

Щодо імпорту органічної продукції сільського господарства в Україну, то за даними Аналітичного департаменту компанії Pro-Consulting «Сегмент повсякденних органічних товарів зростає. Органічний імпорт в Україну зріс на 40 % і склав майже 2 млн т органіки. Це крупи, каші, напої, продукти рослинництва, плодіві консерви. Найбільші постачальники – це компанії з Німеччини, Іспанії та Італії» [10–12]. Разом з тим, імпорт органічної продукції від експорту відрізняється якісно. Це або продукти, які кліматично не вирощуються в Україні, або не мають вітчизняних екоаналогів.

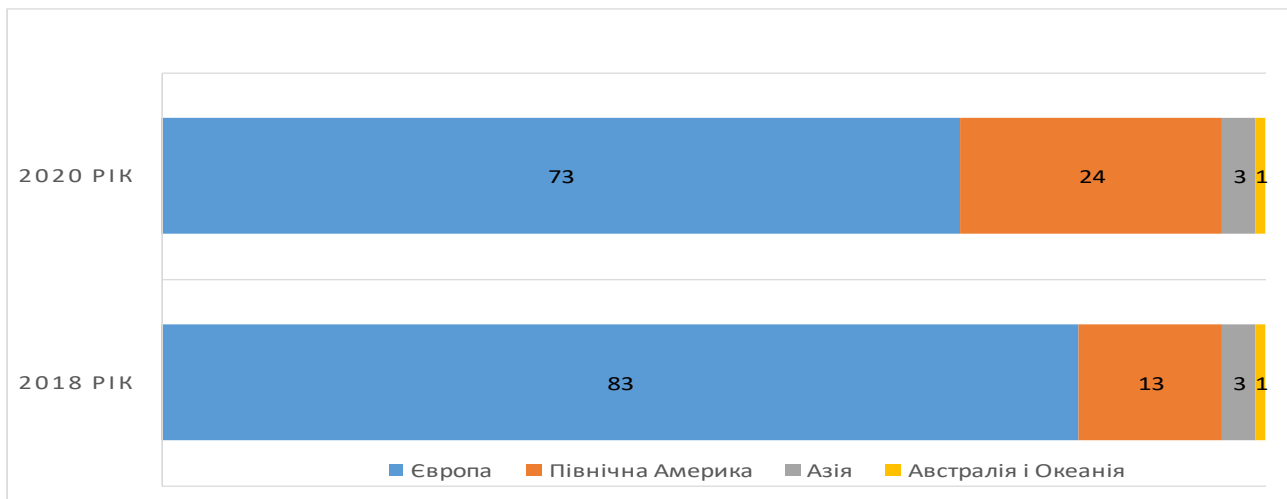

Рис. 2. Розподіл експорту органічної продукції з України за частинами світу, 2018-2020, т

Оскільки в Україні органічна сільськогосподарська сировина виробляється головним чином на експорт, і подальшої переробки для експорту майже немає, то не відбувається імпорту органічної сировини ЄС в Україну. Це можуть бути поодинокі випадки на ринках нішевої продукції та у прикордонній зоні західної України.

Таким чином, підсумовуючи вищенаведене, можна зробити висновок, що в Україні експортні операції із органічною сільськогосподарською продукцією значно перевищують імпорتنі.

Висновки. Попит та пропозиція органічних продуктів споживання у світі та в Європейському Союзі за останні десятиліття демонструють виняткову динаміку зростання. В Україні ринок органічної продукції невеликий, але систематично зростає. У 2020 році вітчизняний ринок роздрібної торгівлі продуктами органічного сільського господарства оцінювався приблизно в 24,3 мільйонів євро. Зростання органічного ринку сільськогосподарської продукції спричиняє зміну ролі експорту та імпорту. Проте, в сьогоденних умовах обсяги експорту органічної продукції сільського господарства значно перевищують обсяги імпорту.

Література

1. Сенік Л. Я., Момот А. С. Практика експорту органічної продукції до ЄС: логістичні ланцюги поставок різними видами транспорту. Міністерство освіти і науки України національний університет біоресурсів і природокористування України.
2. Бурляй А. П., Бурляй О. Л., Світовий О. М. Оцінка виробництва органічних ягід в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 45. С. 16–22.
3. Маршалл А. Принципи економічної науки. [пер. з англ.]. М.: Прогресс, 1993. Т.1. 416 с.
4. Андрющенко А. М., Бурляй А. П., Костюк В. С. та ін. Економічна теорія: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2009. 520 с.

5. Статистичний збірник «Сільське господарство України за 2020 рік». Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/09/zb_sg_20.pdf.
6. Практичний довідник органічного експортера до ЄС. Вип. 2. Київ, Берлін 2019. 57с.
7. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини: Закон України № 425-VII від 03.09.2013 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/425-18>.
8. Лопатинський Ю. М., Кутаренко Н. Я. Інституційний розподіл органічних операторів в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 13. С. 67–72.
9. Ріхтер Т. Українська органічна продукція у західній Європі. Матеріали I Міжнар. конгресу «Органічна Україна» 26–28 січня. Київ: Торгово-промислова палата України, 2017. С. 20.
10. Імпорт органічних продуктів в Україну зріс на 40 %. Сайт: Agravery.com. Режим доступу: <https://agravery.com/uk/posts/show/import-organicnih-produktiv-v-ukrainu-zris-na-40>.
11. Горовець К. С., Наконечна К. В. Розвиток ринку органічної продукції в Україні в нових умовах продовольчих викликів. *Конкурентоспроможність аграрного сектору в умовах функціонування Зони вільної*. 2019, 133 с.
12. Мазур В. А., Ковальчук С. Я. Специфіка ринку органічної продукції: національний та європейський аспект. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 4. С. 7–18.

References

1. Senik, L. Ya., Momot, A. S. (2018). The practice of exporting organic products to the EU: logistics supply chains by various modes of transport. Ministry of Education and Science of Ukraine National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine.
2. Burliai, A. P., Burliai, O. L., Svitovyy, O. M. (2019). Estimation of organic berry production in Ukraine. *Black Sea Economic Studies*, 2019, no. 45, pp. 16–22.
3. Marshall, A. (1993). Printsipi ekonomicheskoy nauki [The principles of economics]. Moskow: Progress, 1993. 416 p.
4. Andryushchenko, A. M. (2009). Economic theory: textbook. way. K \.: Center for Educational Literature, 2009. 520 p.
5. Statistical collection "Agriculture of Ukraine for 2020". State Statistics Service of Ukraine. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/09/zb_sg_20.pdf.
6. Practical guide for organic exporters to the EU. Issue 2. Kyiv, Berlin 2019. 57 p.

7. On the production and circulation of organic agricultural products and raw materials: Law of Ukraine, No. 425-VII, 03.09.2013 [Pro vyrobnytstvo ta obih orhanichnoi silskohospodarskoi produktsii ta syrovyny: Zakon Ukrainy, No. 425-VII, 03.09.2013], available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/425-18>.

8. Lopatynskyi, Yu. M., Kutarenko, N. Ya. (2014). Institutional distribution of organic operator in Ukraine. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 2014, no. 13, pp. 67–72.

9. Richter T. (2017). Ukrainian organic products in Western Europe. Proc. of I Int. kongress „Orhanichna Ukraina” January, 26–28. K.: Torhovo-promyslova palata Ukrainy, 2017. 20 p.

10. Imports of organic products to Ukraine increased by 40%. Website: Agravery.com. Access mode: <https://agravery.com/uk/posts/show/import-organicnih-produktiv-v-ukrainu-zris-na-40>.

11. Gorovets, K. S., Nakonechna, K. V. (2019). Development of the market of organic products in Ukraine in the new conditions of food challenges. *Competitiveness of the agricultural sector in the functioning of the Free Zone*, 2019, 133 p.

12. Mazur, V. A., Kovalchuk, S. Y. (2018). The specifics of the market of organic products: national and European aspects. *Economy. Finances. Management: current issues of science and practice*, 2018, no.4, pp. 7–18.

Аннотация

Бурляй А. П., Бурляй О. Л., Иваненко А. А.

Микроэкономический анализ экспорта и импорта сельскохозяйственной органической продукции в Украине.

Органическое сельское хозяйство – это способ ведения аграрного производства на условиях постоянства, который с помощью природных, технологически необработанных средств позволяет производить сельскохозяйственную продукцию – органические продукты питания. В последние годы в Украине наблюдается стремительное изменение структуры рынка органической сельскохозяйственной продукции. Прогрессивный рост спроса на органическую пищу является результатом появления здорового образа жизни.

Спрос на органическую продукцию результат спроса потребителей на сертифицированную производимую сельскохозяйственную продукцию по органической технологии, спроса производителей на органическое сырье для дальнейшей переработки и объемы экспорта. Рыночное предложение органической продукции сельского хозяйства определяют как сумму предложения органической продукции, которую формируют сельскохозяйственные предприятия и объемы продукции из импорта.

Спрос и предложение органических продуктов потребления в мире и Европейском Союзе за последние десятилетия демонстрируют исключительную динамику роста. В Украине рынок органической продукции

невелик, но систематически растет. В 2020 году отечественный рынок розничной торговли продуктами органического сельского хозяйства оценивался примерно в 24,3 миллиона евро. Отечественная органическая продукция экспортируется более чем в 40 стран мира. За последний период отечественная органическая продукция экспортируется преимущественно в Нидерланды, США, Швейцарию, Германию, Великобританию, Литву, Австрию и Польшу. Основными органическими продуктами, которые экспортируются из Украины за последние пять лет, являются кукурузы, пшеница, соя и подсолнечник.

Рост органического рынка сельскохозяйственной продукции влечет за собой изменение роли экспорта и импорта. Однако в сегодняшних условиях объемы экспорта органической продукции сельского хозяйства значительно превышают объемы импорта.

Ключевые слова: микроэкономический анализ, экспорт, импорт, органическая продукция, методология.

Annotation

Burliai A., Burliai O., Ivanenko O.

The essence of competition: microeconomic aspects.

Microeconomic analysis of exports and imports of agricultural organic products in Ukraine. Organic agriculture is a way of conducting agricultural production on the conditions of sustainability, which with the help of natural, technologically unprocessed means allows to produce agricultural products - organic food. In recent years, Ukraine has seen a rapid change in the structure of the market for organic agricultural products. The progressive increase in demand for organic food is a consequence of a healthy lifestyle.

Demand for organic products is the result of consumer demand for certified agricultural products using organic technology, producers' demand for organic raw materials for further processing and export volumes. The market supply for organic agricultural products is defined as the sum of the supply of organic products, which is formed by agricultural enterprises and the volume of products through imports.

Demand and supply of organic consumer products in the world and in the European Union in recent decades have shown exceptional growth dynamics. In Ukraine, the market for organic products is small, but is growing systematically. In 2020, the domestic market for organic agricultural products was estimated at approximately 24.3 million euros. Domestic organic products are exported to more than 40 countries. Recently, domestic organic products are exported mainly to the Netherlands, USA, Switzerland, Germany, Great Britain, Lithuania, Austria and Poland. The main organic products exported from Ukraine over the past five years are corn, wheat, soybeans and sunflowers.

The growth of the organic market for agricultural products is changing the role of exports and imports. However, in today's conditions, the volume of exports of organic agricultural products significantly exceeds the volume of imports.

Keywords: microeconomic analysis, export, import, organic products, methodology.